

Forskning på ville veier

Espen Holm

Syk pike

400 s. Oslo: Piratforlaget, 2009. Pris NOK 339
ISBN 978-82-8143-240-6

Syk pike er Espen Holms skjønnlitterære debut og utkom 2009 på Piratforlaget. Hovedpersonen er biologistudenten Vera Lang, en ung kvinne med stort engasjement og bekymring for

sterkt fallende helsetilstand. Overbefolkning, miljødeleggelser, hensynsløs inngripen i natur og dyreverden gjør åpenbart noe med sinnet hennes. Fra første kapittel forstår vi hva tittelen innebærer, og vi er hele veien fullt informert om hennes tanker og planer. Hun skal redde kloden. Vera forsvinner. Samtidig dør personer av uforklarlige grunner i New York, Oslo og Stockholm.

I London planlegges sommerolympiaden 2012. Tidligere Irak-veteran og terroristjeger Stg. John Fletcher får ansvaret for sikkerheten. De tidligere uforklarlige dødsfallene har man funnet årsaken til, og redselen for at internasjonale terrorgrupper har London og OL som neste mål, skaper sjokk og engstelse hos sikkerhetsstyrkene.

Syk pike er ikke noe sted på omslaget eller i teksten omtalt som kriminalroman. Etter å ha lest den kommer den definitivt i kategorien «spenningsroman». Den er bredt anlagt, handlingen er innom London, Stockholm, Kasakhstan, Berlin og Oslo, for å nevne de viktigste stedene. 397 sider lang veksler den mellom Veras prosjekt og politiets arbeid med å nøste opp i den potensielle terrortrusselen. Når forfatteren velger å vise oss «skurken» fra begynnelsen, er dette et vågalt grep, i alle fall om man vurderer boken som tilhørende thrillersjangeren. Det gjør at leseren hele veien vet alt, samtidig som politiet famler i blinde. Deres diskusjoner og betraktninger rundt temaet blir mindre spennende, vi vet jo at de tar feil. Engasjementet hos leseren ville vært større dersom man ble holdt i uvisse og kunne tenke sammen med etterforskerne. De første 150 sidene virker derfor lange. Men så tar etterforskningen riktig retning, og fortsettelsen er en klassisk katt-og-mus-jakt på forbryteren.

Holm skriver godt, med intensitet og driv, og viktigst: Han har ikke slurvet med hjemmeleksene. Problematikken rundt bakteriologisk krigføring og terror er høyaktuell. Rikelig med anekdoter og mikrobiologisk research er bakt inni teksten og bidrar i alle fall til historiens troverdighet. Likevel må man underveis svelge et par kameler.

Hvordan kan en person forske alene, uten skriftlige protokoller og rapporter, og notere

seg for et unormalt høyt forbruk av forsøksdyr før noen i systemet litt tilfeldig begynner å stille spørsmål? Kan man ganske enkelt stjele medisinsk utstyr ved å forføre vaktmannen? Og med hele London-politiets utvidede spesialstyrker i hælene virker det ikke sannsynlig at man skal kunne operere blant byens befolkning særlig lenge, med mindre man er Osama bin Laden. Men dette er fiksjon. Man svelger gjerne et par kameler når noen skriver med så stort engasjement som Holm. Man tror ham faktisk når han hevder at dette kunne skje.

Jorun Thørring Loennechen
Trondheim

Nevrologen som krigshistoriker

Oddmund Joakimsen

Narvik 1940

Nazi-Tysklands første tilbakeslag under 2. verdenskrig. 152 s. Harstad: Sør-Troms Museum, Midt-Troms Museum og Narviksenteret, 2010. Pris NOK 340
ISBN 978-82-91451-14-5

Boken fikk jeg som gave 17. mai 2010. Tankene fløy 70 år tilbake. Tyskerne okkuperte Narvik 9. april 1940, men byen ble erobret

tilbake etter harde kamper 28. mai. Det var de alliertes første seier i andre verdenskrig, en bragd som lenge ble underkjent. Men allerede 8. juni kunne tyskerne igjen rykke inn i byen. De allierte trakk sine styrker ut, den norske hær kapitulerte – en skuffelse mange nordnorske soldater aldri kom over.

Den dramatiske historien om Narvik i 1940 skildres i Oddmund Joakimsens nye bok. Fremstillingen er nøktern og klar. Forfatteren har satt seg grundig inn i kampene i Narvik og omegn. Han har vært professor i nevrologi ved Universitetet i Tromsø, og nevrologens saklighet skinner igjennom. Referanselisten teller 141 numre. Boken er velskrevet, rik på fotografier og instruktive kart. På side 113 er forfatterens far forevige mens han håndterer sambandsutstyret i en berghule i Vassdalen.

Boken omhandler både lokalhistorie og verdenshistorie og er av interesse for alle historieinteresserte kolleger. Den er et verdig monument over de nordnorske soldatene i krig. Etter felttoget var mange av dem motløse og fâmælte om det de hadde gjennomgått. Hva var det som hindret dem i å være stolte over sin innsats?

Carl Severin Albretsen
Asker

Margrethe Munthe 150 år

Willy Aagre

Hurra for deg, Margrethe Munthe

Sanger, liv og samtid. 158 s, ill.
Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2010.
Pris NOK 279
ISBN 978-82-7634-862-0

Terje Thronæs

Margrethe Munthe

Liv og sanger. 160 s, ill. Elverum:
Elverum historielag, 2009. Pris NOK 300 + frakt
ISBN 82-90833-21-0

I 2010 var det 150 år siden Margrethe Munthe (1860–1931) ble født. I den anledningen er det bl.a. utgitt to bøker om henne. Begge åpner for viktige spørsmål om læreren og dikteren som alle i Norge fremdeles har et forhold til. Hun ble født på doktorgården Alfheim i Elverum som nr. ni i en søskenflokk på 14. Faren Christoffer Pavels Munthe (1816–84) var distriktslege der. Det var kunstnerblod

i slekten, broren Gerhard (1849–1929) var maler og fetteren Hauk Aabel (1869–1961) skuespiller. Slektskapet med Aabel-familien fremgår av hennes fulle navn: Margrethe Aabel Munthe. Hauks far var forresten legen Andreas Aabel (1830–1901) som i dag særlig huskes for teksten til *Se Norges blomsterdal*.

Et av spørsmålene som forblir ubesvart, er Margrethes forhold til faren. Begge forfatterne tar utgangspunkt i et minnedikt som hun skrev i 1913, der en linje lyder slik: «Jeg var ikke stolt da vinteren var veget, og jeg dro fra «Nissen» hjem til far med «meget».» I Willy Aagres bok blir dette tolket som en kontrast til den kjærlige moren: «Han er den dømmende, den som vurderer. Det at hun «var ikke stolt», kan henge sammen med at faren kanskje hadde sett for seg en karakterbok med «Særdeles» og ikke bare «Meget?»» (s. 16). Terje Thronæs hevder derimot at «selv om hun beskjedent antyder at hun ikke var stolt, må vi regne med at i alle fall far var det» (s. 28). Dette eksemplet viser et grunnleggende trekk: Hvorfor vet vi så lite om Margrethe Munthe? De biografiske opplysningene i begge bøkene er merkelig fraværende. I Thronæs' bok er det f.eks. kun fem bilder av henne, i Aagres to. I bildebasen Scanpix er det ingen.

I en tid da den kollektive hukommelsen ser ut til å bli kortere og kortere, er det nesten påfallende hvilken posisjon Margrethe Munthe fremdeles har. Og det til tross for at mange gjennom årene har reagert på hennes strenge pekefinger. Gro Dahle skriver i forordet til Aagres bok om hvor skumle hun syntes sangene var da hun var liten. Men hun synger dem for barna sine nå, ler sammen med dem, og sangene blir levende igjen.

Knappt noen barnebursdag her i landet går vel av stabelen uten at *Hurra for deg* blir sunget. Noen ganger er vi ikke klar over at det er Munthe som står bak. 99 sanger ble det visst til sammen, og noen av dem er usedvanlig slitesterke: *17. mai er vi så glad i, Å, jeg vet en seter, Vi har en tulle med øyne blå* – og nå i juletiden: *På låven sitter nissen*.

Erlend Hem
Tidsskriftet

Et stillferdig krigsrop

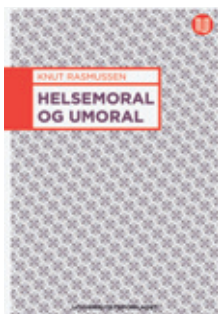
Knut Rasmussen

Helsemoral og umoral

196 s, ill. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Pris NOK 299

ISBN 978-82-15-01572-9

Samfunnsviteren Ottar Brox (f. 1932) sa en gang: «Leger liker ikke å tenke. De tenker seg om i femten sekund, så sier de: Det er nyren!» Det skal Brox være glad for. Leger er først og fremst handlings-

menn og gjerningskvinner. Men de liker å tenke også – særlig etter at de har gått av.

Knut Rasmussen (f. 1938) har vært lege i 47 år. I 30 år har han ledet den hjertemedisinske avdelingen ved Universitetssykehuset Nord-Norge. I åtte år ledet han Rådet for legeetikk i Legeforeningen. I denne boken reflekterer han over prioriteringer på papiret og i praksis. Han ønsker seg mindre regelstyring ovenfra og større rom for individualmedisinske vurderinger «på gulvet».

Rasmussen advarer mot «Veien til Utopia». Legene har et ansvar for å dempe forventningshysteriet. Han sier at vi må minne folk om at livet er et kortvarig lån og ingen sosialdemokratisk rettighet. Forfatteren er også kritisk til infiltrasjonen av bedriftsøkonomisk målsetting og ordsetting i klinikken: «Kundemetaforer fyller rommet og erstatter den samaritanske plikt.»

Knut Rasmussen summerer opp sin legeerfaring slik: «Som leder av en stor medisinsk virksomhet i over 30 år har jeg regelmessig

og i økende grad hatt denne følelsen av et stort kafka-orwellsk system som snikende overtar en kjent, kjær og trygg verden.»

Er så denne boken bare et nostalgisk sukk? Nei, jeg leser den som et stillferdig krigsrop for at også fremtiden skal ha rom for:

- en medisin preget av klok maktbalanse mellom lege, pasient og samfunn,
- en medisin befolket av selvstendige og stolte leger,
- en medisin basert på kulturstyring nedenfra – mer enn kommandostyring ovenfra og
- en medisin hvor legen fortsatt kan praktisere i pakt med det klassiske mottoet: *Salus aegroti suprema lex* – Å hjelpe den syke er den øverste lov.

Gjør det vondt å tenke? spurte Arne Næss (1912–2009) i en boktittel. Nei, ikke sammen med Knut Rasmussen.

Per Fugelli

Institutt for helse og samfunn
Universitetet i Oslo

Spennende som en kriminalroman

Olav Hamran

Riktig medisin?

En historie om apotekvesenet. 391 s, ill.

Oslo: Pax, 2010. Pris NOK 399

ISBN 978-82-530-3295-5

Olav Hamran er historiker og leder av Nasjonalt medisinsk museum ved Norsk Teknisk Museum i Oslo.

I tillegg til å ha skrevet bøker om både vinkultur og alkoholpolitikk ga han for to år siden ut en rikt illustrert

bok om farmasøytenes historie i Norge. Nå har han ført dette videre med boken om apotekvesenets historie. Bakgrunnen var at sentrale personer innen norsk apotekfarmasi mente at man burde dokumentere de store endringene som hadde skjedd i apotekbransjen. Det gjaldt ikke bare i eldre tider, men i enda større grad de store omveltningene som skjedde etter at Norge fikk en ny apoteklov i 2001. Det førte til et dramatisk eierskifte i apotekene, som ble omorganisert i kjeder og sammenslått med legemiddelgrossister. Ikke minst kom store, internasjonale legemiddelkonserner inn på eiersiden. Med et pennestrøk hadde Norge fått den meste liberale apotekloven i Europa, preget av troen på markedsliberalisme. Det ble «over og ut» med den gamle apotekeren som eide sin egen bedrift.

I velskrevne og oversiktlige kapitler forteller Hamran om hvordan apotekvesenet ble grunnlagt i Norge, med hovedvekt på hvordan det utviklet seg gjennom de siste 200 årene. I begynnelsen laget apotekene for en stor del sine egne preparater, men etter hvert skjedde det en spesialisering der preparater ble produsert i større skala på enkelte apotek og felleslaboratorier. Gjennom det siste halve århundret leverte legemiddelfirmaer en større og større mengde ferdiglagete preparater. Samtidig ble apotekvesenet en naturlig del av det offentlige helsevesenet og ble utviklet gjennom nasjonale planer med detaljert oppfølging av daværende Helsedirektoratet og siden Helsetilsynet. Blant annet var plassering av apotekene regulert av en landsplan.

Frem til 2001 var det bare privatpersoner med universitetsseksamen i farmasi som kunne eie et apotek. Det eneste unntaket var sykehusapotek som ble eid av det offentlige. Da statsråd Dagfinn Høybråten la frem forslag til ny apoteklov i 1998, uttalte han at «en ny apoteklov gjør apoteknæringen til en mer åpen bransje etter at den har vært lukket i nesten 400 år.» Nå ble det fritt frem for den som hadde kapital, å kjøpe opp og i tillegg etablere nye apotek. I løpet av ett eneste år økte antallet apotek med en firedel, og de enkelte apotekene ble kjøpt opp til svimlende summer. Halvparten av landets knapt 400 apotek skiftet eier.

Hamran siterer et gammelt ordtak om at den som vet hvordan lover og pølser blir laget, aldri mer får en rolig natts søvn. Lovgiverne hadde nok klare intensjoner med loven, men de færreste ante vel hvilke rystelser det norske apotekvesenet skulle gjennomgå i løpet av de neste årene. Som historiker har forfatteren et kritisk og balansert forhold til et enormt stofftilfang. Spesielt spennende er den siste delen der han forteller om den dramatiske omstruktureringen, som enkelte har karakterisert gjennom uttrykk som «mafiametoder og vill vest». En fyldig litteraturliste og notepapparat på slutten gir boken stor verdi som kildeskift. Den har også rikelig med bilde-dokumentasjon av apotek fra hele landet.

Kontrasten mellom de spennende luktene og den ro og orden som hersket i de gammelaldagse apotekene i 1940- og 50-årene, og den utviklingen som har skjedd siden, er enorm, ikke minst gjennom siste tiårsperiode. Denne boken er spennende som en kriminalroman, og kan anbefales som opplysende og underholdende lesning for alt helsepersonell og også andre som vil lære om apotekenes dramatiske utvikling.

Ole Didrik Lærum
Voss